

Scenariusz oprowadzania po Klasztorze Paulinów Na Skałce dla turystów kulturowych

Opracowanie: Barbara Łepkowska & Katarzyna Zarzycka / Fundacja Plenerownia
Konsultacje: Piotr Idziak, Locativo

powstały w ramach realizacji zadania publicznego Województwa Małopolskiego w dziedzinie turystyki i krajoznawstwa w 2022 r. pn. *Małopolska Gościńska – II edycja* – Małopolski odcinek Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Kulturowego Paulinów – oznakowanie, aktywizacja i promocja Szlaku pn. *Opracowanie i wdrożenie scenariuszy oprowadzania po Klasztorze Paulinów Na Skałce*

listopad 2022

SZLAK
PAULINÓW

MAŁOPOLSKA

Loc
ati
vo

Ogólne informacje

Scenariusz oprowadzania po Skałce dla turystów kulturowych.

Czas oprowadzania: 45 min

Liczba uczestników: 15 osób (max 20)

Skrypt jest przeznaczony dla osób mających doświadczenie (bądź przeszkolonych) w oprowadzaniu grup nieorganizowanych. Szczególnie ważne jest, aby prowadzący panował nad:

- bezpieczeństwem i dyscypliną, tzn. aby grupa była cały czas w komplecie, zwłaszcza w przestrzeniach na co dzień niedostępnych dla indywidualnych turystów,
- dynamiką oprowadzania dostosowaną do najmłodszych lub najstarszych uczestników,
- czasem,
- szacunkiem dla miejsca kultu,
- bezpieczeństwem zarówno zabytków jak i zwiedzających, w tym przestrzeganiu zasad dotyczących fotografowania (bez flesza w przypadku zabytkowych obrazów i polichromii).

Strona Skałki: <https://skałka.paulini.pl/klasztor/>

Charakter oprowadzania

Oprowadzanie po Skałce ma być zgodne z charakterem Szlaku Paulinów. W zakresie treści oprowadzania, oznacza to, że zostały tu rozbudowane tematy dotyczące dziedzictwa i duchowości Paulinów. W zakresie formy oznacza to, że oprowadzanie ma mieć charakter angażujący odbiorców i skłaniający ich do refleksji. Oprowadzanie ma przekazywać nie tylko wiedzę, ale i być powodem do namysłu i pogłębionej relacji z miejscem. W związku z tym niniejszy scenariusz jest propozycją wprowadzania wyważonej interakcji z grupą poprzez zadawanie pytań otwartych, kierowanie uwagi na tematy, które można w jakiś sposób zobaczyć, poczuć, posmakować; prezentowanie miejsc, gdzie można zrobić atrakcyjne zdjęcia; podsumowywanie zwiedzania zagadkami itp. Oprowadzanie w tym wydaniu to nie tylko przekazywanie informacji, ale też okazja do wymiany myśli. Pobudzanie do refleksji i aktywizacja uczestników. Celem oprowadzania jest budowanie relacji odbiorców z miejscem, sprawienie, że Skałka stanie się dla nich ważna.

Temat wiodący oprowadzania

Skałka to miejsce, w którym przeplata się duchowość i historia Polaków.

Kluczowe zagadnienia, w ramach tego tematu, na które warto zwrócić szczególną uwagę:

- Opiekunami Skałki są Paulini, zakon z Europy Środkowo-Wschodniej. Duchowość paulińska ma charakter kontemplacyjno-czynny, ich posługą jest m.in. opieka nad ważnymi zabytkami polskiej historii (Jasna Góra, Skałka).
- Skałka zawsze zajmowała ważne miejsce w duchowości i tożsamości Polski, choć pełniła różne funkcje: miejsce kultu św. Stanisława, namiastka Jasnej Góry podczas zaborów, obecnie cel pielgrzymek i krypta zasłużonych, w przyszłości punkt na Szlaku Paulinów.
- To miejsce jest nie tylko obiektem dziedzictwa, ale i miejscem żywego kultu i wspólnoty zakonnej.

Ogólny przebieg trasy

1. Dziedziniec (ok. 15 min)

- 1.1. Cała przestrzeń dziedzińca
- 1.2. Źródło św. Stanisława
- 1.3. Klasztor

2. Kościół (ok. 15 min)

- 2.1. Kościół z zewnątrz
- 2.2. Kościół wewnątrz
 - 2.2.1. Ołtarz św. Pawła
 - 2.2.2. Figura bł. Euzebiusza
 - 2.2.3. Ołtarz św. Stanisława

3. Skarbiec (ok. 5 min)

4. Stara Biblioteka (ok. 5 min)

5. Krypta zasłużonych (ok. 15 min)

6. Zamknięty ogród klasztorny i błonia (ok. 10 min)

Porządek wypowiedzi

Proponowany schemat oprowadzania dzieli opowieść na następujące elementy:

- **Zwrócenie uwagi na obiekt** – przewodnik wskazuje, o czym będzie mówił, pokazuje na konkretny obiekt w całości, zwraca uwagę na jego detal, odpowiednio ustawia grupę, dba o to, żeby sam był widoczny i słyszalnym, nie zasłaniając przy tym obiektu.
- **Nawiązanie do doświadczeń zwiedzających** – Ta część służy powiązaniu prezentowanego obiektu, z codziennymi doświadczeniami uczestników: przewodnik zagaja swoją opowieść, łączy treści historyczne, o których za chwilę będzie mówił, z tym, co może się wiązać z codziennym doświadczeniem zwiedzających, zadaje im pytania otwarte dotyczące ich doświadczeń, stara się „oswoić” prezentowany obiekt.
- **Przekazanie wybranych faktów** – w tej części przewodnik dzieli się z grupą swoją wiedzą, podaje wybrane fakty o prezentowanym obiekcie, cały czas pozostaje w relacji z obiektem, zwraca uwagę na jego konkretne cechy i właściwości.
- **Pytanie do dyskusji** – na zakończenie przewodnik może zadać grupie pytanie otwarte, dotyczące prezentowanych treści. Pytania do dyskusji stanowią zaproszenie dla grupy do podzielenia się swoimi refleksjami (nie mają charakteru sprawdzania wiedzy!)

Szczegółowy opis punktów zwiedzania

1. Dziedziniec

1.1. Cała przestrzeń dziedzińca

FENOMEN: PRZESTRZEŃ, ŹRÓDŁO, SKAŁKA, BIEL (dominująca barwa)

Kluczowe zagadnienie: Dla Polaków Skałka to miejsce – symbol, klucz do polskiej historii i kultury.

Celem tej części oprowadzania jest zwrócenie uwagi na fenomen miejsca (także poprzez zmysły). Podkreślamy, gdzie jesteśmy, co się tu mieści i z kim wiąże się ta przestrzeń. Działamy na wyobraźnię grupy (np. celowo podając wysokość n.p.m., zwracając uwagę na kolory i dźwięki w otoczeniu).

Prowadzący gromadzi grupę na dziedzińcu, przed wejściem do sadzawki, skąd dobrze widać całą przestrzeń Skałki. Wprowadza ją w kontekst miejsca. Uwaga: podawane informacje są kompaktowe, nie prowadzimy w tym miejscu od razu całego wywodu na temat św. Stanisława, czy zakonu Paulinów. **To moment na „oswojenie” miejsca.**

Porządek wypowiedzi	
Nawiązanie do doświadczeń odbiorców	Pytania otwierające do uczestników: jak się tutaj czujecie? Jak trafiliście na Skałkę? Co wcześniej oglądaliście? Czy po wejściu na dziedziniec coś szczególnego zwróciło waszą uwagę? Jaki, waszym zdaniem, kolor jest tutaj dominujący? Wskazówka: prowadzący zagaja wypowiedź, że Skałka to miejsce ciszy w zabieganym mieście, oaza zieleni, kontrast do dźwięków i pędu miasta. Pytania dodatkowe: czy macie jakieś skojarzenia ze słowem skałka? Co to może tutaj znaczyć? dlaczego „Skałka”?
Zwrócenie uwagi na eksponat – dlaczego to jest ważne/ciekawe?	Obracamy się wokół osi, aby zwrócić uwagę na otaczającą przestrzeń, którą traktujemy totalnie. Prowadzący wskazuje poszczególne elementy - sadzawkę, klasztor, kościół, wejście do ogrodu, seminarium i błonia. Prowadzący opisuje w ten sposób ramowo dalszy przebieg wycieczki. Prowadzący wskazuje na dominujący kolor – biały. Prowadzący wskazuje na to, że kościół jest na podwyższeniu.
Podzielenie się swoją wiedzą (trzy najważniejsze fakty)	1. Nazwa „Skałka” wiąże się z ukształtowaniem terenu. Niewielkie wzniesienie na lewym brzegu Wisły od wieków określano tak ze względu na jego budowę z białej wapiennej skały jurajskiej - widać ją na podmurówce klasztoru i w tym, że kościół jest na wyniesieniu - wybudowany na skale. Wskazówka: zwrócić uwagę na to, jak biel kojarzy się miejscem: skała, kolor habitu gospodarzy, fasady kościoła i klasztoru. Ciekawostka: Skałka jest położona na wysokości 209,8 m n.p.m. 2. Skałka to miejsce kultu patrona Polski (sanktuarium św. Stanisława) i pochówku mocarzy polskiej kultury i nauki, 3. Tym sanktuarium od pięciu wieków opiekują się zakonnicy, tu mieści się klasztor.
Pytanie do dyskusji/zadanie dla odbiorców	Prowadzący wskazuje na źródółko. To szczególnie klimatyczne, oddziałujące na różne zmysły miejsce (kamień, mech, chłód, barokowe teatrum). Zadanie połączone z komentarzem.

	Widok na to źródło to najbardziej „pocztówkowe” ujęcie ze Skałki, punkt najczęściej przedstawiany, czy to na starych rycinach, czy współczesnych fotografiach, zanim przejdziemy dalej, macie ochotę na zdjęcie w tym miejscu?
Podsumowanie	Stoimy u źródła historii miejsca – dosłownie i w przenośni. Kogo tam spotykamy? (chodzi o figurę) Wskazówka: to brzmi tajemniczo, zachęcić do aktywnego poznawania.

1.2. Źródło św. Stanisława

FENOMEN: ŹRÓDŁO

Kluczowe zagadnienie: To małe źródełko to centrum Skałki i świadek wszystkich wydarzeń w tym miejscu.

Porządek wypowiedzi	
Nawiązanie do doświadczeń odbiorców	Bijące prosto z ziemi źródła czystej wody to ważne miejsca dla ludzi. Dostęp do wody decydował, że zakładano osady, czasem przypisywano im też wyjątkową moc - tak było i tutaj.
Zwrócenie uwagi na eksponat – dlaczego to jest ważne/ciekawe?	Wyobraźcie sobie, że wśród dzikich, zielonych, wiślańskich rozlewisk wyrasta biała skała, a z niej bije czysta woda. To miejsce już w pradziejach było uznawane za święte.
Podzielenie się swoją wiedzą (trzy najważniejsze fakty)	W czasach przedchrześcijańskich, przed chrztem Polski, Skałka była najprawdopodobniej ośrodkiem kultu. Wznosiła się tu świątynia, składano modły bogom, lub po prostu korzystano z tej wody o wyjątkowych właściwościach. Później, jak w wielu takich miejscach, zaczęto sprawować tu liturgię chrześcijańską. Woda nadaje się do picia! Do dziś wielu mieszkańców Krakowa przychodzi tu z butelkami, by jej nabrać do picia do domu.
Pytanie do dyskusji/zadanie dla odbiorców	Czy ktoś jest chętny, by spróbować wody? Jaki ma zapach? Ta woda dodaje mocy dla ciała i ducha! Ciekawostka: woda z tego źródła ma 5 razy więcej minerałów niż Cisowianka, być może dlatego przez stulecia uchodziła za leczniczą, „cudowną”.
Podsumowanie	Na końcu należy zwrócić uwagę na figurę wznoszącą się ponad sadzawką.

FENOMEN: FIGURA

Kluczowe zagadnienie: W tym cichym miejscu rozegrał się gwałtowny dramat historii

W tej części oprowadzania płynnie przechodzimy na wyższy stopień wtajemniczenia. Od ogólnej przestrzeni do konkretnego obiektu, który staje się pretekstem do prezentacji ważnych informacji na temat patrona i historii miejsca (kim był św. Stanisław, legenda, fakty, mity).

Wskazówka: Motyw źródła historii, pewnej tajemnicy i kamiennej figury ze Źródła stanowi pretekst do rozwinięcia konwencji śledztwa. Prowadzący wchodzi w „styl Bogusława Wołoszańskiego”: „Wszystkie drogi/ślady prowadzą do tego człowieka, który został tu, na Skałce, zamordowany. Ta

tragedia rozpoczęła „karierę” Skałki”. Tu właśnie w tym miejscu narodziła się jedna z najważniejszych polskich legend.

Porządek wypowiedzi	
Nawiązanie do doświadczeń odbiorców	- Czy macie idoli, autorytety? Jakie postaci historyczne są dla was ważne?
Zwrócenie uwagi na eksponat – dlaczego to jest ważne/ciekawe?	Figura z sadzawki przedstawia człowieka, który kiedyś był bardzo ważny dla Polaków, znał go niemal każdy. To święty patron Królestwa Polskiego, święty biskup Stanisław. Autorytet, wzorzec osobowościowy, dlatego wielu chłopców nosiło to imię. Jego postać, umieszczona w centralnym punkcie założenia, spina różne wątki związane ze Skałką, odzwierciedlając charakter miejsca, gdzie historia splata się z duchowością.
Podzielenie się swoją wiedzą (trzy najważniejsze fakty)	1. O św. Stanisławie niewiele wiadomo. Był biskupem krakowskim, a został świętym Patronem Królestwa Polskiego, symbolem. Jego wizerunki można spotkać w wielu kościołach i nie tylko. Jak do tego doszło? 2. W 1079 r. na Skałce rozegrał się dramat, na rozkaz króla Bolesława Śmiałego zginął pomazaniec boży, pasterz Kościoła Krakowskiego. Konflikt dwóch osobowości, reprezentujących władzę duchowną i świecką, obrósł wieloma legendami, domniemaniami i osądami. Był opisywany przez kronikarzy i literatów oraz ilustrowany przez artystów. A jak to było dokładnie, dowiemy się na miejscu zbrodni, w... tutejszym kościele. 3. Kanonizacja św. Stanisława nastąpiła w trudnym dla kraju okresie rozbiegania dzielnicowego (XIII w.). Od tego czasu święty stał się symbolem zjednoczenia państwa, a historia Polski potoczyła się tak, że wiele razy taki symbol był potrzebny.
Pytanie do dyskusji/zadanie dla odbiorców	Tworzymy rysopis postaci św. Stanisława, niczym w kartotece policyjnej. Proponujemy uczestnikom zabawę: wyobraźmy sobie, że figura zaginęła, a my mamy podać jej jak najbardziej szczegółowy opis policyjny, w celu jej odnalezienia (strój, wygląd, upiór, atrybuty itp.). W ten sposób zapamiętujemy najważniejsze cechy ikonograficzne. Zwróćcie uwagę na te cztery orły na murze otaczającym sadzawkę, ich znaczenie poznamy za chwilę.
Podsumowanie	Skałka z czasem stała się miejscem kultu św. Stanisława o charakterze ludowym, „ludzkim”, indywidualnym (państwowy, oficjalny kult na Wawelu, gdzie nad grobem w katedrze wzniesiono barokową, okazałą konfesję). Odpust ku czci skałecznego patrona zawsze gromadził tłumy. Sanktuarium było też celem pielgrzymek dla poszukujących pomocy i wstawiennictwa św. Biskupa. Przykładem ludowości kultu jest wiara w leczniczą moc wody z sadzawki - miała zwłaszcza leczyć choroby oczu.

1.3. Klasztor

FENOMEN: BUDYNEK / DOM, HERB NAD WEJŚCIEM

Kluczowe zagadnienie: Od ponad pięciu wieków gospodarzami Skałki są Paulini, którzy przybyli tu w konkretnym celu – zaopiekować się sanktuarium św. Stanisława.

W tym punkcie prowadzący opowiada o zakonie Paulinów związanym ze Skałką. Celem jest zwrócenie uwagi na Skałkę jako klasztor, opowieść o Paulinach jako gospodarzach i zarządcach tego miejsca oraz ich misji.

Porządek wypowiedzi	
Nawiązanie do doświadczeń odbiorców	Prowadzący rozpoczyna prezentację od pytań do grupy: - Czy zwiedzaliście jakiś inny klasztor, czy znacie inne zgromadzenia zakonne? - Co się kojarzy z Paulinami? (Jasna Góra jest znana dość szeroko).
Zwrócenie uwagi na eksponat – dlaczego to jest ważne/ciekawe?	Stoimy pod domem gospodarzy tego miejsca, którzy opiekują się nim nieprzerwanie od 550 lat.
Podzielenie się swoją wiedzą (trzy najważniejsze fakty)	Sanktuarium świętego ogłoszonego patronem Polski potrzebowało dobrego zarządcy. Wybrano Paulinów, którzy sprawowali kult na Jasnej Górze. Od początku ich misja (rozwój kultu św. Stanisława) miała charakter nie tylko religijny, ale i polityczny (w końcu był to patron Polski). W 1472 r. Paulinów sprowadził do Krakowa z Jasnej Góry Jan Długosz – człowiek o wielu talentach, wychowawca królów. Paulini przejmowali na Skałce gospodarstwo rozwijane przez kilka wieków – kościół i parafię, a także ziemię – przede wszystkim jednak legendę św. Stanisława. Skałka w tym czasie podupadała, ale miała potencjał, który potrzebował dobrego zarządcy.
Podsumowanie	Paulini okazali się właściwymi ludźmi do powierzonej im misji, dobrymi gospodarzami i zarządcami. Stojąc przed klasztorem warto uświadomić sobie, że Skałka to nie tylko sanktuarium czy miejsce, gdzie można spotkać historię przez duże H, ale i DOM, mieszkanie. Wskazówka: Można to zobrazować, wskazując w kierunku Wzgórza Wawelskiego. Wawel ze Skałką tworzą pewną oś, związaną postacią św. Stanisława. Podkreśla ją fakt, że co rok z Wawelu podąża na Skałkę procesja św. Stanisława. W katedrze wawelskiej znajduje się grób, a nad nim konfesja – symbol kultu patrona Polski.

Dodatkowo

Ołtarz Trzech Tysiącleci (wg projektu prof. Wincentego Kućmy i Stanisława Miarki), powstał w 2008 r. z okazji 700-lecia zatwierdzenia Zakonu Paulinów. To dzieło o złożonej symbolice, przywołujące postaci świętych i błogosławionych, którzy opowiadają o długiej i bogatej historii chrześcijańskiej Polski, Krakowa i Zakonu św. Pawła. Ten wielostronny związek dobrze uświadamiają trzy osoby: patron miejsca, biskup św. Stanisław, ojciec Augustyn Kordecki, przeor klasztoru Paulinów na Jasnej Górze, który wstawił się jego obroną podczas Potopu Szwedzkiego oraz św. Jan Paweł II, który wielokrotnie gościł na Skałce jako biskup krakowski. Odwiedził ją też w 1979 r., już będąc papieżem. Wydarzenie to upamiętnia pomnik papieża (proj. Czesław Dźwigaj) stojący przed fasadą kościoła, wzorowany na fotografii wykonanej podczas jego spotkania z młodzieżą.

2. Kościół

2.1. Kościół z zewnątrz

FENOMEN: KOŚCIÓŁ NA WZNIESIENIU, ŚLADY DAWNYCH BUDOWLI

Kluczowe zagadnienie: Z tego wzniesienia można zobaczyć, jak ludzie kształtowali wygląd Skałki w ciągu wieków

Porządek wypowiedzi	
Nawiązanie do doświadczeń odbiorców	Stojąc w tym miejscu można poczuć moc, jaką daje Skałka. Wskazówka: Płynnie przechodzimy między kolejnymi wątkami (atmosfera = moc miejsca).
Zwrócenie uwagi na eksponat – dlaczego to jest ważne/ciekawe?	Miejsce kultu mieściło się na skale, na wzniesieniu. Dobrze widać różnice poziomu Wisły czy sadzawki a wejścia do dzisiejszego kościoła czy krypty na dole.
Podzielenie się swoją wiedzą (trzy najważniejsze fakty)	1. Sanktuarium, kościół klasztorny, powstał na miejscu kultu przedchrześcijańskiego. 2. Architektura – obecny kościół powstał na miejscu wcześniejszych średniowiecznych budowli (romańska rotunda, gotycki kościół), których pozostałości zaznaczono na trawniku/tarasie przy południowej fasadzie kościoła, od strony Wisły. Kościół został przeorientowany – nie jest skierowany na wschód, jak dawniejsze świątynie. 3. Kaplica św. Stanisława w której pierwotnie był pochowany i czczony, była dostawiona do kościoła od dawnej północnej strony kościoła (pośrodku dzisiejszej południowej długości nawy).

2.2. Kościół wewnątrz

FENOMEN: WNĘTRZE, OŁTARZ GŁÓWNY, OŁTARZ ŚW. PAWŁA + PŁASKORZEŻBA BŁ. EUZEBIUSZA, OŁTARZ ŚW. STANISŁAWA + BELKA I KAMIENI, OŁTARZ MB

Kluczowe zagadnienie: Kościół na Skałce jest jak księga lub album rodzinny, opowiada historię tego miejsca i mieszkających tu zakonników - jego gospodarzy.

Kościół to miejsce zwracające uwagę zarówno architekturą, jak i wyposażeniem. Sztuką jest skupienie się na kilku wybranych elementach i w oparciu o nie pociągnięcie kolejnych wątków opowieści o Skałce. Pamiętajmy, by nie mówić o wszystkim, nie ma co sypać masą dat i nazwisk. Zaproponowany temat pozwala płynnie przejść między poszczególnymi miejscami i wątkami.

Porządek wypowiedzi	
Nawiązanie do doświadczeń odbiorców	Przewodnik zaczyna od pytań otwartych do uczestników: - jak się tutaj czujecie? Jakie emocje to wnętrze w was wywołuje? Jak myślicie, Dlaczego, to wnętrze tak na nas działa? (w nawiązaniu do architektury baroku).
Zwrócenie uwagi na eksponat – dlaczego to jest ważne/ciekawe?	Najważniejszym punktem założenia skałecznego jest ten kościół. Całe jego wnętrze jest jak księga, przekazuje nam wiele opowieści o tym miejscu jego duchu, historii i gospodarzach.

Podzielenie się swoją wiedzą (trzy najważniejsze fakty)	1. Na wprost widzimy ołtarz główny ze św. Michałem Archaniołem – patronem świątyni. 2. Po lewej ołtarz św. Pawła Pustelnika. On nam pomoże odkryć historię Paulinów. 3. Dalej jest ołtarz św. Stanisława. Tam poznamy historię strasznej zbrodni, która miała miejsce w tej świątyni przed wiekami. 4. Przed ołtarzem po prawej stronie, możemy zobaczyć Obraz Matki Boskiej, jest on przykładem ogromnego kultu Maryjnego wśród Polaków. A zwłaszcza podczas zaborów, gdy dotarcie na Jasną Górę był utrudniony. Pielgrzymi z zaboru austriackiego potrzebowali dostępnego miejsca kultu, stąd uczyniono wówczas Skałkę namiastką sanktuarium Jasnej Góry - miejsca również pozostającego pod opieką Paulinów.
Podsumowanie	Kościół uświadamia, że miejsce przechodziło wiele zmian, ma bogate wyposażenie i przypomina księgę, z której można czytać o historii. Dowiemy się tutaj też czegoś o współczesnych gospodarzach tego miejsca.

2.2.1. Ołtarz św. Pawła

Porządek wypowiedzi	
Nawiązanie do doświadczeń odbiorców	Przewodnik zaczyna od pytania i czeka na odpowiedzi uczestników: co się dzieje na tym obrazie? – przewodnik zachęca do opisywania tego obrazu własnymi słowami, zaprasza by przyrzeć się bliżej. Dodatkowe pytania: co robią te postaci? Jakie mają pozy? Co to może oznaczać? Jakie emocje możemy tu dostrzec?
Zwrócenie uwagi na eksponat – dlaczego to jest ważne/ciekawe?	Ten moment, który tu widzicie, stał się inspiracją dla duchowości Paulinów.
Podzielenie się swoją wiedzą (trzy najważniejsze fakty)	1. Nazwa zakonu wywodzi się od św. Pawła z Teb – to ten z brodą. Św. Paweł z Teb to pierwszy uznany przez Kościół katolicki święty pustelnik. 2. Mieszkał w pieczarze, odzienia dostarczała mu palma (widać to na wzorze tkaniny jego tuniki – jest spleciona z liści palmowych), a pożywienia kruk, który przynosił mu zawsze pół bochenka chleba. Dopiero, gdy przed śmiercią odwiedził Pawła św. Antoni, kruk przyniósł cały bochenek. 3. Wyjaśniamy skrót – Zakon Pustelników św. Pawła Pierwszego Pustelnika – OSPPE Ordo Sancti Pauli Primi Eremitae.
Pytanie do dyskusji/zadanie dla odbiorców	Porównajcie ten obraz z herbem Paulinów, czy teraz potraficie odczytać znaczenie zawartych w nim symboli (palma, kruk, lwy)?
Podsumowanie	Duchowość Paulinów jest zakorzeniona w czasach pierwszych pustelników, sięga początków chrześcijaństwa, wiąże się z samotnym doświadczaniem Boga. Jednak sam zakon nie jest aż tak stary. Tajemnicę jego powstania przybliży nam ta postać wyobrażona obok ołtarza.

2.2.2. Figura bł. Euzebiusza

Porządek wypowiedzi	
Nawiązanie do doświadczeń odbiorców	- Każdy potrzebuje czasem побыć w samotności. Jak się wtedy czujecie? Czy szukacie samotności, czy jej raczej unikacie? - Co możecie powiedzieć o postaci widocznej po prawej stronie ołtarza? Jak jest ubrana? Co robi? Jakie emocje wyraża?
Zwrócenie uwagi na eksponat – dlaczego to jest ważne/ciekawe?	Św. Paweł Pustelnik przez wieki inspirował innych poszukiwaczy duchowości. Udawali się oni w dzikie strony, by w samotności szukać kontaktu z Bogiem. Należał do nich błogosławiony Euzebiusz – którego portret widzimy, o początkach zakonu Paulinów mówią nam też te ogniki wokół jego postaci.
Podzielenie się swoją wiedzą (trzy najważniejsze fakty)	1. Bł. Euzebiusz urodził się w 1200 r., pochodził z bogatej rodziny, został kanonikiem w Ostrzychomiu na Węgrzech. Za pozwoleniem biskupa zrzekł się urzędu i udał się w dzikie lasy wokół góry Pilis, by zostać pustelnikiem (ciekawostka – tę górę widać z pociągu, jadąc z Krakowa do Budapesztu). 2. Według legendy, podczas nocnej modlitwy, ujrzał płomyki ognia (są obok postaci bł. Euzebiusza po lewej stronie ołtarza), które rozbiegały się po puszczy jak "iskry po ściernisku" (Mdr 3,7). Usłyszał głos, że płomienie oznaczają rozproszonych pustelników, którzy przyniosą na przyszłość większe owoce duchowe, jeśli zrezygnują z życia samotnego. Stąd jego usilne działania do zorganizowania zakonu. 3. Dzięki poparciu św. Tomasza z Akwinu zyskał audiencję u papieża Urbana IV, aby uzyskać poparcie utworzenia zakonu ze gromadzonych wokół niego pustelników i wspólnot – tak powstał zakon Paulinów.
Pytanie do dyskusji/zadanie dla odbiorców	- Szaty Paulinów są białe, podobnie jak innych zakonów kontemplacyjnych, wywodzących się z tradycji pustelników. Jak myślicie, dlaczego biel została wybrana jako kolor samotników?
Podsumowanie	Wnętrze tego kościoła jest jak księga lub album rodzinny – w różnych obrazach i znakach zapisana jest tutaj historia jego gospodarzy.

2.2.3. Ołtarz św. Stanisława

Porządek wypowiedzi	
Nawiązanie do doświadczeń odbiorców	Prowadzący rozpoczyna od pytań otwartych, nie sugeruje odpowiedzi, czeka, co powiedzą uczestnicy: co się dzieje na tym obrazie? Co robi postać w centrum? Czy dostrzegacie w niej coś niezwykłego? (opis sytuacji i zbrodni dokonującej się w tym miejscu).
Zwrócenie uwagi na eksponat – dlaczego to jest ważne/ciekawe?	Stoimy właśnie w miejscu zbrodni. Tu miał zginąć św. Stanisław. Nigdy nie dowiemy się dokładnie dlaczego, ale od czego mamy legendy!
Podzielenie się swoją wiedzą (trzy najważniejsze fakty)	1. Biskup miał upominać króla o zbyt surowość wobec poddanych i sianie zgorszenia. Możliwe, że biskup Stanisław stanął w obronie niewiernych żon rycerzy, walczących na wyprawie kijowskiej, które król rozkazał okrutnie ukarać, choć ich mężowie im przebaczyli. 2. Wedle przekazu kroniki Wincentego Kadłubka <i>Stanisław najpierw groził mu [Bolesławowi] zagładą królestwa, wreszcie wyciągnął ku niemu miecz kłóty</i>

	– najprawdopodobniej rzucił na niego ekskomunikę. 3. Według Jana Długosza Stanisław nie stawiał się po wezwaniu przed sąd królewski, gdyż nie pozwalało mu na to prawo kanoniczne, więc został przez króla bezprawnie skazany na śmierć. 4. Król rozkazał swoim sługom zabicie biskupa w kościele na Skałce w czasie odprawiania przez niego mszy świętej, a gdy ci nie chcieli, sam własnoręcznie zamordował świętego.
Pytanie do dyskusji/zadanie dla odbiorców	- Popatrzcie przez okienka na kamienny próg. Może ktoś dostrzeże ślady krwi? - Zwróćcie uwagę na ten kawałek drewna, co w nim szczególnego? Dlaczego został tu umieszczony? Z czym wam się kojarzy? Co sprawia, że takie rzeczy trafiają do gablot?
Podsumowanie	Takie ołtarze są jak skarbcze w muzeach – w formie relikwii przechowywane są tu ważne dla historii przedmioty, świadkowie historii.

3. Skarbiec

FENOMEN: RELIKWIARZE, MONSTRANCJA, PRZYRZĄD DO OPŁATKÓW

Kluczowe zagadnienie: Poruszaliśmy się po głównej scenie, na której niegdyś rozegrał się dramat historii (dziedziniec i kościół), a teraz zaglądamy za kuliszy, gdzie nie każdy ma okazję zajrzeć.

Wchodząc do tej przestrzeni kreujemy atmosferę wtajemniczenia/wyróżnienia/nobilitacji. Do tej pory przekazaliśmy podstawowe fakty dotyczące miejsca, teraz wchodzimy na kolejny stopień.

Porządek wypowiedzi	
Nawiązanie do doświadczeń odbiorców	- Czy oglądaliście kiedyś kościół albo teatr od tzw. kuchni?
Zwrócenie uwagi na eksponat – dlaczego to jest ważne/ciekawe?	Skarbiec to miejsce „za kulisami”, przez wieki dostępne tylko wybranym, dziś z rzadka tam trafiamy. Skarbiec prezentuje pamiątki i przedmioty związane z praktyczną stroną sprawowania kultu (w zależności od roku liturgicznego i też na przestrzeni lat, potrzeb i preferencji – niektórzy księża preferują zabytkowe ornaty, a inni mają ulubiony kielich, a z bursztynowego się nie korzysta bo przecieka itp.).
Podzielenie się swoją wiedzą (trzy najważniejsze fakty)	1. Liczne relikwiarze, a wśród nich relikwiarz ręki św. Stanisława, monstrancja z zabytkowym augsburskim fragmentem ocalałym przed hitlerowcami, relikwiarz Krzyża świętego. 2. Monstrancja św. Michała Archanioła (z ogromnych bursztynów, projektu Mariusza Drabikowskiego, autora także sukni MB na JG) związana z kultem patrona kościoła oraz Bractwem Aniołów Stróżów erygowanym na Jasnej Górze w 1624 r., które istnieje do dziś. http://www.jasnagora.com/prasa/opracowania/90/4 3. XIX-wieczny przyrząd do robienia opłatków wigilijnych. 4. W Skarbcu znajduje się obraz o. Jakuba z Bogumiłowic, pierwszego przeora zakonu na Skałce. Na jego postaci warto przedstawić elementy stroju zakonnika.

Pytanie do dyskusji/zadanie dla odbiorców	- Odnaleźć przyrząd do robienia opłatków – można podnieść i zaprezentować, ale uwaga jest bardzo ciężka. Można też zaproponować, aby uczestnicy opisali dodatkowo jeden wybrany obiekt, który zwrócił ich uwagę.
Podsumowanie	Skałka skrywa wiele tajemnic, to miejsce złożone nie tylko z wielkiej, widocznej na pierwszy rzut oka architektury, ale i bogatych w historii detali.

4. Stara Biblioteka

FENOMEN: WNĘTRZE, RÓŻNORODNOŚĆ TEMATYCZNA, WIDOK PRZEZ OKNO NA KOPIEC, WIDOK NA KAPLICĘ, HARMONOGRAM, HARYZMAT PAULINÓW: ZAKON KONTEMPLACYJNO-CZYNNY

Kluczowe zagadnienie: Klasztory, to nie tylko miejsca modlitwy, ale i ośrodki, gdzie rozwijała się kultura.

Tu najważniejsze jest chłonięcie atmosfery miejsca. Obecność ksiąg, ich liczba, klimat królestwa wiedzy, skupienia robią wrażenie. Wykorzystać to.

Porządek wypowiedzi	
Nawiązanie do doświadczeń odbiorców	Prowadzący rozpoczyna od wprowadzenia i stawia pytanie otwarte – nie sugeruje odpowiedzi, czeka na pomysły uczestników - wielu z nas ma w domu półki z książkami, podobnie mają je w swoim domu Paulini. Co waszym zdaniem ta biblioteka mówi o gospodarzach tego domu?
Zwrócenie uwagi na eksponat – dlaczego to jest ważne/ciekawe?	Ważne miejsce w dniu zakonników oprócz modlitwy i codziennych obowiązków zajmują także studia i praca nad sobą. Przypomina o tym wnętrze Biblioteki, z bogatym księgozbiorem, będące także archiwum zakonnym.
Podzielenie się swoją wiedzą (trzy najważniejsze fakty)	1. Układ wnętrza. Ok. 4 tys. różnotematycznych ksiąg posegregowanych w opakowania przypominające woluminy. 2. Przez okno widać kopiec Kościuszki do którego mieściły się tereny należące do Paulinów. Sprzedane, aby wybudować bazylikę i klasztor, a także stworzyć ten księgozbiór (książki były wówczas bardzo drogie). 3. Najważniejsze w tym miejscu jest, że książki są wciąż posegregowane tematycznie na półkach, tak jak podczas zakładania biblioteki. Dzięki temu zachowano oryginalny układ tomów. To ogromna wartość, inaczej byłby to tylko zbiór starych ksiąg. 3. Widok przez okno na kościół i kaplicę zakonną, za klauzurą, gdzie na co dzień żyją i modlą się zakonnicy (takie pomieszczenie jak biblioteka, po drugiej stronie ołtarza, od strony klasztoru – kaplica domowa).
Pytanie do dyskusji/zadanie dla odbiorców	- Co czytają zakonnicy? Czy potraficie przeczytać i rozszyfrować łacińskie napisy na kartuszach? O czym świadczą? - Najważniejszy kartusz – mówiący o różnorodności tematycznej umieszczony jest od strony wejścia: <i>Philosophi Medici Mathematici Oratores</i> ; a tak brzmią pozostałe: <i>Iuristae Canonistae Sinodales Politici; Theologi Morales Ascetae Concionatores; Sacra Scriptu Concordantiae Historici Sacri. Interpretes; Theologi Scholastici Sancti Patres</i> ; - Prezentacja harmonogramu dnia, pytania, ile czasu poświęcają na modlitwę, a ile na czytanie i inne działania i jaki jest rytm dnia.

	- Kto wpisał się do kroniki? Czyje popiersia ustawiono między regałami? (Słowacki, Chopin, Mickiewicz, Prus) – informacja o zainteresowaniu również kulturą. Ten temat pozwala na płynne przejście do krypty zasłużonych. https://www.youtube.com/watch?v=5Hdo7mrO2bQ
Podsumowanie	Skałka to nie tylko miejsce modlitwy, ale także rozwoju intelektualnego.

5. Krypta zasłużonych

FENOMEN: MAPA ZAKONU, ORŁY NA POLICHROMII, RÓŻNORODNOŚĆ FORMALNA NAGROBKÓW (ich wygląd), TEMATYCZNA. jeśli chodzi o profesje pochowanych osób

Kluczowe zagadnienie: Skałka to miejsce manifestujące nie tylko wiarę, ale i patriotyzm.

Paulini w roli strażników pamięci – rozwijamy wątek, który zaczęliśmy rysować w Bibliotece. Tam – ciche przechowywanie ksiąg, pamiątek przeszłości – w przypadku Krypty – działanie „na zewnątrz”, odważne, w dużej interakcji z ludźmi. Ważne by wspomnieć także o tłumach na procesji, czy tłumach zgromadzonych w trakcie wizyty Jana Pawła II, krzyżu z pielgrzymki młodych.

Porządek wypowiedzi	
Nawiązanie do doświadczeń odbiorców	Ludzie mają różnych idoli, autorytety, ważne dla siebie postaci. Tutaj są pochowane takie osoby, ważne dla wielu Polaków. Popatrzcie na te sarkofagi – co możecie powiedzieć o ich wyglądzie? W czym są podobne, a w czym się różnią? Który zwraca szczególnie waszą uwagę? Co ta różnorodność mówi o pochowanych tu osobach?
Zwrócenie uwagi na eksponat – dlaczego to jest ważne/ciekawe?	Krypta to miejsce pochówku mocarzy polskiej kultury i nauki, ale nie polityki i władzy! Miejsce wykreowane, aby zachować pamięć o historii, w trudnym okresie, gdy Polski nie było na mapie, jako działanie patriotyczne. Styk sacrum i profanum.
Podzielenie się swoją wiedzą (trzy najważniejsze fakty)	1. Na polichromii można zobaczyć cztery orły - symbol, który spotkaliśmy już na obmurowaniu źródła i przy ołtarzu św. Stanisława. Jest to nawiązanie do legendy o cudownym zrośnięciu się ciała świętego. Mówi nam dziś o jednoczeniu narodu Polskiego - i taki był też cel powstania tej krypty – zebranie szczątków osób, których twórczość jest naszą wspólną wartością. Okoliczności powstania krypty w okresie zaborów. Uroczyste pogrzeby przedstawicieli polskiej kultury i nauki jako manifestacje patriotyczne – na polichromii widoczne są orły. 2. Sarkofagi mają różnorodne formy i kształty. Pochowane są osobistości różnej profesji. Przykładowe pochówki: Jan Długosz – pochowany jako pierwszy w mauzoleum, otwierając nowy rozdział w historii Skałki (sprowadził Paulinów). Stanisław Wyspiański – najśłynniejszy krakus, artysta wszechstronny, którego fascynował tajemniczy wątek śmieci św. Stanisława (przykład – dramaty: Legenda, Bolesław Śmiały i Skałka, niezrealizowane witraże do Katedry Wawelskiej). Czesław Miłosz - ostatni pochówek w Krypcie – uznawany za najwybitniejszego poetę polskiego XX wieku (pochówek nie obył się bez kontrowersji, bo Miłosz identyfikował się jako ateista). 3. Styk sacrum i profanum – Skałka jako miejsce nie tylko spotkania z

	Duchem/Bogiem, ale i kształtowania ducha narodu. Przykład: ostatni pochówek – noblista Czesław Miłosz – kontrowersje, bo ateista. 4. W Krypcie Zasłużonych na Skałce zostali pochowani: Jan Długosz, Wincenty Pol, Lucjan Siemieński, Józef Ignacy Kraszewski, Teofil Lenartowicz, Adam Asnyk, Henryk Siemiradzki, Stanisław Wyspiański, Jacek Malczewski, Karol Szymanowski, Ludwik Solski, Tadeusz Banachiewicz, Czesław Miłosz. Tablicami pamiątkowymi uczczono Aleksandra Brücknera i Karolinę Lanckorońską.
Podsumowanie	Ta niewielka krypta jest jak ogromna biblioteka, życiorysy tych osób zawierają historię i ducha Polaków. Skałka to miejsce, w którym przeplata się duchowość i historia Polaków, gdzie każdy kamień przemawia historią.

6. Zamknięty ogród klasztorny i błonia

FENOMEN: OGRÓD, dziś jako miejsce modlitwy i regeneracji – dawniej miejsce pracy, MURY, OGRZEWALNIA, FASADA KOŚCIOŁA, SEMINARIUM, DEWIZA PAULINÓW

Kluczowe zagadnienie: Paulini przez wieki kształtowali ducha miejsca (w sensie krajobrazowym czy społecznym), a Skałka działa na nich, kształtując ich w wymiarze osobistym i jako wspólnotę. Możemy tego doświadczyć na własnej skórze.

Ta część ma stanowić oddech po pełnym detali zwiedzaniu wnętrza. Wychodzimy znów w przestrzeń. Zostaliśmy „zakorzenieni” w historii Skałki. Zwracamy uwagę na ducha miejsca i to jak działa on na ludzi. Posiedźmy chwilę, posłuchajmy, chłońmy atmosferę, poczućmy ducha tego miejsca.

Porządek wypowiedzi	
Nawiązanie do doświadczeń odbiorców	Na każdego z nas natura działa trochę inaczej, ale wielu znajduje w niej wytchnienie i odpoczynek. Jakie macie doświadczenia dobrego wpływu natury na człowieka? Czy lubicie prace w ogrodzie, rośliny? Jak to na was działa?
Zwrócenie uwagi na eksponat – dlaczego to jest ważne/ciekawe?	Kiedyś ta przestrzeń wyglądała inaczej, Skałka była zanurzona w zieleni. Paulini prowadzili gospodarstwo, mieli sad, hodowali zwierzęta – wciąż tak jest w innym ośrodku Paulinów – w Leśniowie. Dziś mały ogród służy kontemplacji i rekreacji, a błonia cieszą oko zielenią wśród miasta.
Podzielenie się swoją wiedzą (trzy najważniejsze fakty)	1. Dawniej był tu warzywnik i trzymano warchlaki - gospodarstwo, grządki, sady. 2. Mury z pozostałościami obwarowań Kazimierza – tutaj jest dobry moment na wyjaśnienie odrębności miasta Kazimierza. 3. Brat Albert i ogrzewalnia. Gdy w latach 80. XIX w. wracał z Sylwestra z Piwnicy pod Baranami zobaczył wyrzutków, biedaków, którymi pogardzano. Zrozumiał wtedy, że potrzebna jest im nie tylko doraźna pomoc, ale także konkretne miejsce – tutaj właśnie znalazł lokal do utworzenia pierwszej ogrzewalni - ślady tej budowli są wciąż widoczne za poświęconą mu kaplicą. 4. Fasada kościoła – tu jest najlepsze ujęcie do fotografowania. 5. Widok na seminarium - Na Skałce funkcjonuje jedyne na świecie Wyższe

	Seminarium Duchowe Zakonu Paulinów, którego tradycje sięgają XVII wieku. Studia trwają 6 lat i prowadzone są w j. polskim. Bryłę seminarium widać za ogrodzeniem naprzeciwko kościoła. Budynek został zaprojektowany w latach 30. XX w. przez Adolfa Szyszko-Bohusza jako siedziba paulińskiego gimnazjum. Architekt nadał mu modną wówczas modernistyczną formę, która i dziś prezentuje się nowocześnie i przypomina, że dziedzictwo kulturowe Skałki to żywy zbiór, wciąż rozwijany o nowe rozdziały.
Pytanie do dyskusji/zadanie dla odbiorców	Wyobrażenie miejsca przed wiekami. Prezentacja ryciny z rozlewiskami Wisły, sady. Stare drzewa, lipy przed kościołem – co widziały, co pamiętają, czego są świadkami?
Podsumowanie	Na Skałce tak wiele dzieje się w ciszy – nawiązanie do pierwszej zmysłowej części oprowadzania i bogactwa wiadomości i wrażeń „po drodze”. Przywołanie dewizy Paulinów – <i>Solus cum Deo solo</i> – Sam na sam z Bogiem – ogród, zieleń, jako dobre miejsce do medytacji, skupienia, modlitwy, gdzie Paulini trwają nieprzerwanie już 550 lat. Ogrody są zazwyczaj niedostępne dla zwiedzających, spędzają tu czas zakonnicy. Teraz możemy przejść w jeszcze jedno ważne miejsce – na tzw. błonia klasztorne. Każdy może tam wejść i skorzystać z chwili wytchnienia. Proponuję, żebyście wyłączyli telefony komórkowe i spędzili tam chwilę w ciszy. Dajcie sobie chwilę, żeby wypróbować maksymę Paulinów w praktyce - pobądźcie samotnie w ciszy.

Podsumowanie scenariusza

1. Dziedziny

1.1. Cała przestrzeń dziedziny

FENOMEN: PRZESTRZEŃ, ŹRÓDŁO, SKAŁKA, BIEL

Kluczowe zagadnienie: Dla Polaków Skałka to miejsce – symbol, klucz do polskiej historii i kultury.

Celem tej części oprowadzania jest zwrócenie uwagi na fenomen miejsca (także poprzez zmysły). Podkreślamy, gdzie jesteśmy, co się tu mieści i z kim wiąże się ta przestrzeń. Działamy na wyobraźnię grupy. Uwaga: podawane informacje są kompaktowe, nie prowadzimy w tym miejscu od razu całego wywodu na temat np. św. Stanisława, czy zakonu Paulinów. **To moment na „oswojenie” miejsca.**

1.2. Źródło św. Stanisława

FENOMEN: ŹRÓDŁO

Kluczowe zagadnienie: To małe źródełko to centrum Skałki i świadek wszystkich wydarzeń w tym miejscu.

FENOMEN: FIGURA

Kluczowe zagadnienie: Skałka to miejsce, gdzie rozegrał się dramat historii.

W tej części oprowadzania płynnie przechodzimy na wyższy stopień „wtajemniczenia”, od ogólnej przestrzeni do konkretnego obiektu, który staje się pretekstem do prezentacji ważnych informacji na temat patrona i historii miejsca (Kim był św. Stanisław? Legenda, fakty, mity).

1.3. Klasztor

FENOMEN: BUDYNEK / DOM, HERB NAD WEJŚCIEM

Kluczowe zagadnienie: Od ponad pięciu wieków gospodarzami Skałki są Paulini, którzy przybyli tu w konkretnym celu – zaopiekować się sanktuarium św. Stanisława.

W tym punkcie prowadzący opowiada o zakonie Paulinów związanym ze Skałką. Celem jest zwrócenie uwagi na Skałkę jako klasztor, opowieść o Paulinach jako gospodarzach i zarządcach tego miejsca oraz ich misji. Krótka historia Paulinów w nawiązaniu do herbu zakonnego znajdującego się na fasadzie.

2. Kościół

2.1. Kościół z zewnątrz

FENOMEN: KOŚCIÓŁ NA WZNIESIENIU – taras nad schodami, ŚLADY DAWNYCH BUDOWLI

Kluczowe zagadnienie: Skałka to miejsce, które wciąż się zmienia, stąd można zobaczyć tego ślady.

Przewodnik wskazuje dawne usytuowanie świątyni, modernistyczny budynek seminarium i współczesny ołtarz trzech tysiącleci.

2.2. Kościół wewnątrz

Kościół, to miejsce zwracające uwagę zarówno architekturą, jak i wyposażeniem. Sztuką jest skupienie się na kilku wybranych elementach i w oparciu o nie pociągnięcie kolejnych wątków opowieści o Skałce. Pamiętajmy, by nie mówić o wszystkim, nie sypać datami i nazwiskami.

FENOMEN: WNĘTRZE KOŚCIOŁA JAKO CAŁOŚĆ – WPROWADZENIE DO GŁÓWNYCH PUNKTÓW OPROWADZANIA

Kluczowe zagadnienie: Kościół na Skałce jest jak księga, opowiadająca historię tego miejsca i mieszkających tu zakonników.

FENOMEN: OŁTARZ ŚW. PAWŁA

Kluczowe zagadnienie: Poznajemy patrona zakonu Paulinów.

FENOMEN: PŁASKORZEŻBA BŁ. EUZEBIUSZA

Kluczowe zagadnienie: Tutaj można dotknąć historii.

3. Skarbiec

FENOMEN: RELIKWIARZE, MONSTRANCJA, PRZYRZĄD DO OPŁATKÓW

Kluczowe zagadnienie: Poruszaliśmy się po głównej scenie, na której niegdyś rozegrał się dramatu historii (dziedziniec i kościół), a teraz zaglądamy za kulisy, gdzie nie każdy ma okazję zajrzeć.

Wchodząc do tej przestrzeni kreujemy atmosferę wtajemniczenia/wyróżnienia/nobilitacji. Do tej pory przekazaliśmy podstawowe fakty dotyczące miejsca, teraz wchodzimy na kolejny stopień.

4. Stara Biblioteka

FENOMEN: WNĘTRZE, RÓŻNORODNOŚĆ TEMATYCZNA, WIDOK PRZEZ OKNO NA KOPIEC, WIDOK NA KAPLICĘ, HARMONOGRAM, ZAKON KONTEMPLACYJNO-CZYNNY.

Kluczowe zagadnienie: **Klasztory, to nie tylko miejsce modlitwy, ale i ośrodki, gdzie rozwijała się kultura.** Tu najważniejsze jest chłonięcie atmosfery miejsca. Obecność ksiąg, ich ilość, klimat królestwa wiedzy, skupienia robią wrażenie.

5. Krypta zasłużonych

FENOMEN: MAPA ZAKONU, ORŁY NA POLICHROMII, RÓŻNORODNOŚĆ FORMALNA NAGROBKÓW (ich wygląd), TEMATYCZNA jeśli chodzi o profesje pochowanych osób.

Kluczowe zagadnienie: **Skałka to miejsce, gdzie gromadziły się tłumy manifestujące nie tylko swoją wiarę, ale i patriotyzm.**

Paulini w roli strażników pamięci – rozwijamy wątek, który zaczęliśmy rysować w Bibliotece. Tam – ciche przechowywanie ksiąg, pamiątek przeszłości – w przypadku Krypty – działanie „na zewnątrz”, odważne, w dużej interakcji z ludźmi. Ważne by wspomnieć także o tłumach na procesji czy tłumach zgromadzonych w trakcie wizyty Jana Pawła II, krzyżu z pielgrzymki młodych.

6. Zamknięty ogród klasztorny i błonia

FENOMEN: OGRÓD dziś jako miejsce modlitwy i regeneracji – dawniej miejsce pracy, MURY, OGRZEWALNIA, FASADA KOŚCIOŁA, SEMINARIUM, DEWIZA PAULINÓW

Kluczowe zagadnienie: **Paulini przez wieki kształtowali ducha miejsca (w sensie krajobrazowym czy społecznym), a Skałka działa na nich, kształtując ich w wymiarze osobistym i jako wspólnotę. Możemy tego doświadczyć na własnej skórze.**

Ta część ma stanowić oddech po pełnym detali zwiedzaniu wewnątrz. Wychodzimy znów w przestrzeń. Zostaliśmy „zakorzenieni” w historii Skałki. Zwracamy uwagę na ducha miejsca i to jak działa on na ludzi. Posiedźmy chwilę, posłuchajmy, chłońmy atmosferę, poczućmy ducha miejsca.

Podsumowanie oprowadzania

Na koniec oprowadzania/warsztatu, dobrze jest zrobić podsumowanie. Można je przeprowadzić zadając pytanie do wszystkich. Np.: Co podobało się Wam najbardziej? Co najmocniej zapamiętaliście? Co warto zapamiętać? Co opowiedzielibyście komuś bliskiemu po wizycie na Skałce? – odpowiada każdy uczestnik jednym hasłem/zdaniem, a reszta słucha, bo odpowiedzi nie mogą się powtarzać. Na deser można dodać, że aby jak najwięcej zapamiętać, to warto komuś opowiedzieć, to co się usłyszało (ważne, aby zrobić to jeszcze przed nocą, bo wtedy najwięcej mamy w pamięci).